

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten
Dnr Ju2023/00373

Yttrande över betänkandet Skärpta straff för flerfaldig brottslighet (SOU 2023:1)

Tingsrätten, som har granskat betänkandet utifrån de aspekter som domstolen har att beakta, lämnar följande synpunkter och kommentarer.

Allmänna synpunkter

Tingsrätten – som inte har några synpunkter på frågan om behov av straffskärpningar i och för sig – kan konstatera att det i närtid har genomförts flera reformer som tar sikte på att skärpa straffen för enskilda brott. En av lagändringarna som innebär skärpta straff för vissa enskilda brott träder i kraft den 1 juli 2023. I Tidö-avtalet finns dessutom flera förslag på nya reformer i samma riktning. Att förändringar sker i stor omfattning, hög takt och i olika omgångar gör att det blir svårt att överblicka de sammantagna konsekvenserna i straffvärdeshänseende av ett enskilt förslag. Ytterligare en konsekvens är att det finns risker för att systematiken i regelverket för påföljdsbestämning påverkas i negativ riktning.

Införande av en ny modell för straffmätning av flerfaldig brottslighet

I betänkandet föreslås att en ny modell för straffmätning av flerfaldig brottslighet införs. Utgångspunkten är att straffvärdet ska bestämmas genom en samlad bedömning utifrån den sammantagna skada, kränkning och fara som brottsligheten medfört. Rätten får dock använda en hjälpregel för bedömningen. Hjälpregeln innebär att den samlade brottslighetens straffvärde ska anses motsvara straffvärdet för det allvarligaste brottet med tillägg av en andel av de sammanlagda straffvärdena av de resterande brotten, upp till det högsta straffet enligt den gemensamma straffskalan. Enligt utredningen ska andelen variera mellan hälften och en tredjedel av beroende på allvaret i brottsligheten.

Tingsrätten anser att modellen framstår som förhållandevis svår att tillämpa. Till exempel anges inte i lagtexten – och är inte helt tydligt i betänkandet eller författningskommentaren – i vilka situationer andelstalet ska övergå från hälften till en tredjedel vid tillämpning av hjälpregeln. Vidare saknas en analys av hur den föreslagna ordningen förhåller sig till brott som i sig utgörs av ett flertal brottsliga gärningar, exempelvis olaga förföljelse.

Det är enligt tingsrätten mening också svårt att förutse vilken påverkan förslaget kommer att få i rättstillämpningen – som alltså riskerar att bli oförutsägbar och oenhetlig. Tingsrätten anser mot denna bakgrund att det

krävs ytterligare överväganden och djupare av analys av modellen inom ramen för det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Lagfästa straffmättningsstationer

I betänkandes föreslås att s.k. straffmättningsstationer, som för närvarande används i stor utsträckning i rättstillämpningen, ska lagfästas. Tingsrätten ställer sig tveksam till om det finns ett sådant behov och det kan även sättas i fråga huruvida det är lämpligt.

Tingsrätten noterar att föreskrifter om straffmättningsstationer minskar utrymmet för nyanserade bedömningar i straffmätningen. Det kan inte uteslutas att det kan komma uppstå situationer där det framstår som välmotiverat att döma ut straff som ligger mellan de föreslagna straffmättningsstationerna. Föreskriften i dess nuvarande utformning lämnar inte heller utrymme åt rättstillämparen att göra bedömningar utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. En direkt konsekvens, när det exempelvis finns billighetsskäl att beakta, blir att domstolarna bestämmer straffet till en lägre nivå än vad som skulle vara fallet idag. Ett annat utfall kan bli att straffet placeras på en högre straffmättningsstation än vad brottsligheten i sig motiverat. Att den tilltalade i sådana situationer ska vara hänvisad till att söka ersättning inom ramen för statens skadereglering – som redovisats i betänkande - framstår inte som en ändamålsenlig ordning.

Sammanfattningsvis anser tingsrätten att de skäl som lagts fram i betänkandet för att införa lagfästa straffmättningsstationer framstår som svaga i jämförelse med de nackdelar som förslaget kan antas medföra.

Åtalsunderlåtelse, förundersökningsbegränsning och direktavskrivning

Utifrån de utgångspunkter tingsrätten har att beakta, har tingsrätten ingen erinran mot förslagen i dessa delar.

Konsekvenser

I konsekvensanalysen uttalas att domstolarnas kostnader kan komma att öka genom att det kan krävas mer tid för bland annat beredning och förhandling. Någon närmare analys av vad förslagen förväntas medföra i fråga om ökade kostnader finns dessvärre inte redovisat.

De övergripande konsekvenserna av förslagen är enligt tingsrättens mening att domstolarna kommer att få handlägga fler resurskrävande mål med lagstadgade tidsfrister. Det kan nämligen på goda grunder antas att förslaget kommer medföra att domstolarna kommer att få hålla fler häktningsförhandlingar, handlägga fler mål med frihetsberövade personer. Tingsrätten gör även bedömningen att det kommer att inkomma avsevärt fler mål i vilka offentlig försvarare ska förordnas. Behovet av att inhämta yttranden från Frivården kommer också att öka i ett stort antal mål. Vidare kommer högre straffvärden vid flerfaldig brottslighet innebära att färre mål kan avgöras i den tilltalades i utevaro (jfr. 46 kap. 15 a § rättegångsbalken). Det kan inte heller uteslutas att kostnaderna för inställda förhandlingar som en konsekvens därav kommer att öka. Att tingsrätterna, och i förlängningen överrätterna, kommer att behöva handlägga mer resurskrävande mål innebär givetvis kostnadsökningar. Resursbehovet kommer i synnerhet öka

särskilt för de domstolar som i större utsträckning är påverkade av den pågående brottsutvecklingen. Tingsrätten anser att de förväntade ökade kostnaderna för domstolarna inte beaktats i tillräcklig utsträckning. De ekonomiska konsekvenserna för rättsväsendet bör därför övervägas på nytt i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

I handläggningen av ärendet har lagmannen Eva-Lena Norgren, chefsrådmannen Agneta Kornstrand, rådmannen Carl Wetter och administrative direktören Szilárd Rado deltagit. Föredragande har varit tingsfiskalen Khashayar Kiavash.

Eva-Lena Norgren

Khashayar Kiavash